

1854-1993 yılları arasında Lamartine'den Türkçe'ye yapılan tercümeleer üzerine bir araştırma. KEFELİ, Emel. Doktora. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Ens., İstanbul, 1993. 562 s., 184 ref.
Danışman: Prof. Dr. Zeynep Kerman. Dili: Tr.

16 MAYIS 1998

Orient idéalisé, dira-t-on. Certes, mais l'important, dans une perspective anthropologique, n'est pas tant la référence antique en soi : celle-ci constitue depuis longtemps un modèle privilégié, en particulier à la fin du XVIIIe siècle⁴⁷. En revanche, le choix des rituels d'hospitalité comme élément signifiant du corpus homérique est révélateur de l'intérêt que les voyageurs en Orient manifestent, à partir de la Restauration, pour une rencontre de nature intersubjective qui tente de contourner l'obstacle de la langue.

Ce mouvement d'ouverture à autrui se manifeste de manière exemplaire chez Lamartine. On va maintenant examiner son *Voyage en Orient* (1835), qui apparaît à la fois comme le témoignage d'une crise d'identité collective et comme la tentative littéraire d'y apporter une réponse personnelle.

Lamartine et le rêve de fusion entre l'Orient et l'Occident

Du chrétien rationaliste au Turc « évangélique »

L'époque où Lamartine accomplit son premier voyage en Orient (juillet 1832-octobre 1833) correspond à une période charnière de sa vie. Dans *Sur la politique rationnelle*, brochure parue en octobre 1831, Lamartine rend compte de ce qu'il appelle « le suicide de Juillet »¹, et, face à la crise de légitimité du pouvoir que représente la Révolution de 1830, il préconise « une organisation progressive et complète de l'ordre social sur le principe de liberté d'action et d'égalité de droit »². Cette nouvelle ère dont il annonce la venue est dite « évangélique ». Ce n'est sans doute pas un hasard si Lamartine recourt à une vertu chrétienne comme la charité pour résoudre un problème politique : c'est l'amour du prochain, pense-t-il, qui est à même de répondre aux revendications d'une plus grande justice sociale³. Tout se passe comme s'il voulait cicatriser la blessure de Juillet 1830 en cherchant à relier le passé à l'avenir. En effet, cette date est marquée par deux changements importants : d'une part une perte de pouvoir du catholicisme comme religion d'Etat, d'autre part un bond en avant des libéraux⁴.

Lamartine, par fidélité aux Bourbons, démissionne de son poste de secrétaire d'ambassade en Italie au moment où éclate la Révolution. Mais cette démission, rédi-

1. Alphonse DE LAMARTINE, *Sur la politique rationnelle*, Paris, Gosselin, 1831, p. 20.

2. *Ibid.*, p. 21.

3. Cette politique sociale est une philanthropie qui se distingue évidemment du futur socialisme. LAMARTINE la résume dans une lettre du 5 octobre 1842 à Martin-Doisy : « La charité de l'Etat bien ordonnée, pour empêcher la richesse d'être oppressive et la misère d'être envieuse et révolutionnaire » (cité par Henri GUILLEMIN, *Lamartine* (1940), Paris, Seuil, 1987, p. 74-75).

4. Sur ce point, voir Maurice AGULHON, « 1830 dans l'histoire du XIXe siècle français », in : *Histoire vagabonde*, t. II de *Idéologies et politique dans la France du XIXe siècle*, Paris, Gallimard, 1988, en particulier p. 36-37.

47. Cf. la communication faite par Bronislaw BACZKO et alii au colloque de Clermont-Ferrand (29-30 juin 1972) : « Modèles antiques et "préromantiques" », in : *Le préromantisme, hypothèque ou hypothèse ?*, Paris, Klincksieck, 1975.

Sargis Moussa, La Relation Orientale: Enquete
sur la communication dans les recit de voyage
en Orient (1811-1861), Paris 1985, s. 85-139.

ISAM133849

03 04 2006

03 04 2006
BIBLIOTHEQUE
SOUHA BACHA

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

1854- 1993 YILLARI ARASINDA
LAMARTİNE'DEN TÜRKÇE'YE YAPILAN
TERCÜMELER ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

(Doktora Tezi)

EMEL KEFELİ

Danışman

PROF. DR. ZEYNEP KERMAN

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	130410
Tas. No:	T819.31 KEF.B

İSTANBUL - 1993

Hichem Djait
Europe and Islam
Translated by Peter Heinegg
Berkeley (California) - 1985
IN ANOTHER'S EYES

28

fundamental aspects of life, and Volney builds his theories on them. Ottoman tyranny, with its lust for plunder and its dispiriting policies, crushes productive effort before it can get started, thereby forming the character of Turkish subjects and inclining them to indolence. This situation is especially conspicuous among the well-to-do and merchant classes, because "it is remarkable that when these people set to work, they display a liveliness and an intensity almost unknown among us."

Despite all these regressions, thousands of years of history lie deep in the soul of the Oriental. He is gentle, engaging, human, generous. He "has greater delicacy and openness, both in thought and manners" than even the Frenchman, "as if, having been civilized long before us, the Asians still bore the marks of their earliest education." And among Orientals one can always tell the Muslim by his steadiness in the face of life's storms, by his courage, serenity, and rectitude, whereas the craftiness and instability of Greek Christians come from their state of subjection, which obliges them to meet the violence of their world with cunning.

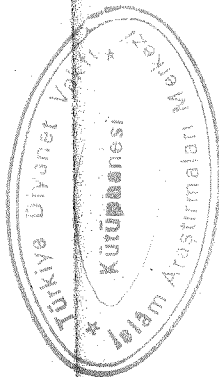
Though flawed by prejudice and naivete, Volney's study of sexuality has a certain relevance. He seems to think that Islamic civilization knows nothing of love, in that it robs the sexual instinct of all the accessory elements that create love's charm. Lovers, when there are any, can taste only a fugitive and hunted happiness, as if they were criminals—whence the necessity of extreme discretion. Polygamous marriage is a degrading hell. It constitutes, in a way, a fantastic victory of man's ego over the ruins of the life of another (i.e., his wives). But most of the time the satiety he experience makes him lose all desire, and constant household quarrels force him into the role of the flattered and detested tyrant. We have here a distinctly somber image of urban bourgeois society, where husbands and wives are alienated from one another, where authentic contact is broken off, where virtue itself is continually set at nought.

In Voltaire, Montesquieu, and Volney we find neither the sympathy of Boulainvilliers, nor mystical enthusiasm, but politics, character analysis, history of religion and institutions, all

s. 29-34

DN13244

940 CUA.E

FRENCH INTELLECTUALS AND ISLAM

29

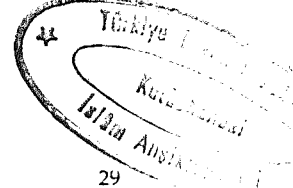
of which culminate in either an internal critique of the West or a comparative vision of various civilizations. The West is undoubtedly standing over the world and looking down, but the less direct that look, the more objective it is. The more caught up in concrete details, the harsher it is. That is why the travelers of the Romantic era are ultimately more prosaic than the philosophers, as they glide from abstract thoughts to images, from a sense of history's universality to a sense of its particularity. In any case it is obvious that the Romantics wanted to visit the East for the aesthetic dividends to be gotten there.

SOME ROMANTIC TRAVELERS

If I may venture a parallel between Chateaubriand and Lamartine, I would suggest that one was forever haunted by the medieval Christian past, with its grandeur, its hatreds, and its fantasies, whereas the other turned his eyes toward a universal future in which the fate of God and man would be played out. Both writers are alike in that they paint portraits (drawn vigorously and pitilessly in the first case, seriously and delicately in the second) of the Islamic character, whose traits they, like their predecessors, explain by going back to the spirit and primal influence of religion. For Chateaubriand, cruelty, despotism, servility, and fanaticism come together in those nations that, by the very structure of their history, "belong essentially to the sword." This history, as he sees it, was barbarous; it negated civilization and justified that awe-inspiring movement, the Crusades. It would be hard to imagine a more Manichaean attitude than Chateaubriand's in the *Itinerary from Paris to Jerusalem*. With incomparable vehemence and stylistic brilliance he evokes all the passions of the medieval period, reaffirming it as he glories in the splendors of a brutal and exclusive "we," echoing, continuing, and reappropriating the Middle Ages as the core of a great tradition and a moment of truth in history.¹²

Lamartine addresses these problems from a different angle, because he was involved in a search for his own identity and

L2 martine Alphonse de

— Kürkçü bir şey aşırmadı ya?

Zayıf iradesi olanları anlatmasını emrederken, Şakir Efendi ağzından şu sözlerin çıktığını işiterek dehşet içinde kaldı:

— Bir şey çalmadı efendim.

— Size de rahatsızlık oldu.

— Estağfurullah efendimiz.

— Şu beyti nasıl tefsir edersiniz?

Konuşarak kitap odasına girdiler. Orada bekleyen misafirler arasında konuşmalar umumî mahiyette oldu. Hazır bulunanların arasındaki bütün samimiyet ve anlaşmaya rağmen siyasî mevzular tehlikeli sayıldığından her zamanki gibi ilim ve fen vadisinde dolaşıldı. Bunlar Paşa'nın en mes'ud saatleri idi.

Fakat Şakir Efendi için rahat ve huzur kalmamıştı. Ondan sonraki günleri müthiş bir vicdan azabı içinde yaşadı. Başka türlü yorumlamaya imkân yoktu: Emanete hıyanet etmişti. Geceleri kâbuslar içinde rüyasında Ahmed ağa ile kürkçü kendisini bohçalıyarak Paşa'nın yatak odasına götürüyorlardı.

Bir aralık dardını mahdum beylerden birine açmayı düşündü. Hepsini elinde büyümüşler, kendisinden hüsnühat meşketmişler, daima sevgi ve saygı göstermişlerdi. Fakat gençliğe mahsus merhametsizlikle miskinliğine güleceklerine de emindi.

Nihayet bütün gayretini toplayarak zihnine şu kararı sağlamca yerleştirdi: Paşa'ya olduğu gibi itiraf etmeliydi. Adeta bir makine kurar gibi sözlerini hazırladı, Paşa ile yalnız kaldığı ilk fırsatta, hazırlanmış mekanizmayı meyasane bir cehd ile işletti ve âdeta bir yabancıyı dinler gibi kendi sözlerini işiterek vak'ayı sebepleriyile birlikte anlattı.

Paşa bir kakhaha atacaktı, fakat kendini güç zaptetti. Sözüni sakınmağa alışık değil ise de, o rakik vicdanın ızdırabına gülmek zalimce bir hareket olacaktı. Büyük bir ciddiyet ve samimiyetle şöyle dedi:

— Sizin gibi asil bir kalbi tanımış olmak uğruna, bin samur kürk feda olsun!

«İnsanın Uçması İçin 4-5 Kilometre Uzunluğunda Kanat Takması Lâzım» (!)

1781 yılında Paris gazeteleri Francois Blanchard adlı birinin uçuşa tecrübeleri yaptığını, hatta yerden 24 metre yükselmeye muvaffak olduğunu yazmışlardı. Bunun üzerine devrin tanınmış âlimlerinden Lallande, bu haberi yayın gazetelerden birisine yolladığı mektupta şunları yazmıştı:

«Müsaade ederseniz okuyucularınıza âlimlerin bu gibi meseleler karşısında susmalarının sadece bunları hafife almalarından ileri geldiğini söyleyeyim. Çünkü bir insanın havaya yükselip orada durabilmesi her cihetten imkânsızdır. İlimler Akademisi üyelerinden Coulous, bir yıl kadar evvelki toplantılarımızdan birinde bugünkü vücut yapısı ile bir insanın uçuşu için dört beş kilometre uzunluğunda kanatları olması ve bunları saniyede bir kere hareket ettirmesi gerekeceğini hesapladığını söylemiştir. Böyle hayali şeylerin hakikat olabileceğine ancak bir deli inanabilir ve ağırlıkları havadan az cisimlerin yardımcıları havaya yükselmek düşüncesi de, tatabikine asla imkân olmayan şeylerdendir.»

Çok gariptir ki, aynı yıl Mongolfier kardeşler Avignon'da sıcak hava ile dolu ilk balonu uçurmuşlardır.

18 MAYIS 2001

Ölümünün Yüz Sekizinci Yıldönümünde Büyük Fransız Şâiri ve Devlet Adamı

LAMARTİNE

Yazan: René Palmiery

Çeviren: Âli Canman

OLÜMÜNÜN yüzüncü yıldönümü münasebetiyle Lamartine hakkında çok şeyler söylendi. Fakat, bir hareket adamı, bir devlet adamı olarak; romantik neslin bu tartışılmaz prensi şimdi bile heyecanlı yorumlara konu olmaktadır.

Lamartine'den çok kere politikada kaybolmuş bir şair olarak bahsedilmiştir ve Guizot onun için, «*Ciddi bir adam değildir...*» diyecek kadar ileri gitmiştir. Halbuki Lamartine, 1848 hareketine herhangi bir kapris veya şaşkınlık eseri olarak atılmış değildir. Daha 1829'dan itibaren, kendisinin (tribünlerde) meclislerde görev almasını temenni eden Victor Hugo'ya cevap verirken şunları yazmaktadır:

«*Biz düzen istiyoruz ve hürriyete değer veriyoruz; biz geçmişte değerli olan şeylere karşı saygılıyız; gelecekte arzu olunacak ne varsa, onlar bizim de emelimizdir; bilhassa siyasetin tecrübi bir bilim olduğunu biliyoruz.*»

Bu birkaç kelime onun devlet adamı programını dile getiriyor. Bunlara, şairin, ölüm döşegindeki babasına verdiği heyecanlı cevabı ilâve etmek yeter:

— *Sizin politikanız ne olacak?*

— *Ben barıştan yana olacağım.*

PARLAMENTER MUHALEFET

Lamartine monarşik zümreye mensup bir aileden gelmektedir. Babası, şövalye de Lamartine, hicret etmeyi reddetmiş olmakla beraber, XVI. Louis'yi İsviçreli-lerin yanı sıra savunmaktan da geri kalmamıştır. Ve kralın hizmetinde olmayı dinî bir emir sayan bu asker, Tuileries

Lamartine, Bergues Milletvekili.

bahçesindeki bir çatışmada yaralandığı vakit, ölümden ancak bir bahçıvanın gayretleri sayesinde kurtulabilmiştir. Bununla beraber, bunalmın altüst ettiği bu evsancısız asiller ailesi, XVIII. asrın felsefi fikirlerinden medet ummakta ve Fransız ihtilâlinin, milletin asillerden, ruhban sınıfından ve tiers-état'lardan (eski Fransa'da halk sınıfı) meydana gelen düşünen

Hayat Tarih Mecmuası, yıl: 13 / sayı: 6, 1 Haziran 1977, s. 51-58

D-1053

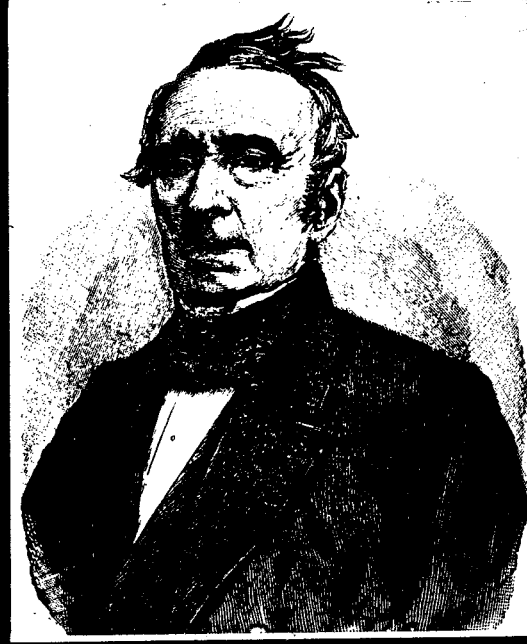
Büyük Fransız
Şairi ve
Büyük Türk
Dostu

LAMARTINE

TÜRKİYE'DE ÖLMEK İSTEMİŞTİ

*Lamartine'e Türkiye'de hediye
edilen çiftlik ve bu hususta
bilinmeyen gerçekler.*

Yazan : Taha Toros

Alphonse de Lamartine.

«Allah, orada (Türkiye'de) buradakin-
den (Fransa'dakinden) daha fazla görü-
nüyor. Bunun için, Orada ihtiyarlamak
ve ölmek istiyorum.» — Lamartine —

LAMARTINE'İN ölümü üzerinden bir asır geçti. 101 yıl demek, belki daha doğru olacak. Büyük Türk dostunun, 100. ölüm yılında, kadirbilir basınımdan, hâtihasının etrafıca anılması beklenirdi. Oysaki, doğumunun 150. yıldönümü, Türk matbuatında, parlak bir şekilde, pek muhabbetli olarak yade-dilmişti. O zaman, büyük Fransız şâirinin Türkler'e olan hayranlığı, çeşitli kalemler tarafından, sevgi ve takdir dolu yazılarla dile getirilmişti.

Ölümünün 100. yılında, o renkli ve heyecanlı makalelerden, o güzel duyguları aksettiren satırlardan mahrum kalarak, milletimizin büyük dostunu — âdeta — derin bir sükûtle anmayı uygun görmüşe benziyoruz.

Türkler'i, yeryüzünün en şerefli bir milleti, seciyeleri bakımından da en yücesi ve necibi olarak tavsif eden Lamartine, o sıralarda milletimiz aleyhtarları olan Batılılar'a karşı, çok kuvvet-

li ve asilâne müdafaalarda bulunmuş-tur.

Bu itibarla, Fransa'nın ünlü şâir ve edibi — asırlarca unutulamayacak olan eserleriyle — içten gelen samimi duygularla, XIX. asrın en büyük Türk dostu idi. Şurası muhakkaktır ki, Türkler'in Fransızlar'a karşı, uzun yıllardan beri duyduğu muhabbet ve temayüle Lamartine gibi ünlü kişilerin büyük rolü vardır.

Onun göğüs kabartıcı samimi dostluğunu zamanında takdir etmesini bilen Türk büyükleri, şâirin başı dara geldiği ve Türkiye'ye yerleşmek arzusunda bulunduğu sırada, vefalı kucaklarını açmışlar ve Türk'e has olan cömertlikle, kendisine, Aydın civarında bir çiftlik hediye etmişlerdir.

Bu yazımızın çerçevesi içerisine girecek olan çiftliğin hikâyesinden evvel, Lamartine'nin gençliğine, siyasi hayatına kısaca göz gezdirelim:

LAMARTINE'İN GENÇLİĞİ

Lamartine, Fransa'da, Mâcon kasabasında 1790 yılında doğdu. Ailesi, büyük bir çiftlik sahibiydi. Daha küçük yaşta açık havaya, kırlara, kısaca, tabiata aşık olarak büyütüldü. Bir müddet Lyon şehrinde tahsil etti, ama hayat bilgilerinin çoğunu annesinden aldı. Küçükken askerliğe özeniyordu. Sonunda hariciye mesleğini seçti. Napoli, Londra, Toskana ataşeliklerinde bulundu, Atina'da maslahatgüzarlık yaptı.

1811'den itibaren kendisini şiire ve edebiyata verdi. O tarihlerde Napoli'de tabiat aşkı ile kadın aşkı bir arada tattı. Dostluk yaptığı bir balıkçı kızı, Graziella adlı şaheserini yaratmasına sebep oldu.

1817 yılında Fransa'nın meşhur kaplıca şehri olan Aix - les - Bains'de tanıdığı başka bir güzel kadın ona, (Göl) adlı şiirini yazdırdı. Hemen her akşam ve her mehtaplı gecede onunla sandal sefaları yapıyor, çiçeklerden çiçeklere uçan kelebekler gibi aşk hayatı yaşayan Lamartine, nefis şiirler yazıyordu.

İlk şiir kitabı olan «Şâirane Düşünce-

ler»i 1820 yılında yazdı. Edebiyat sahasında ününü sağlayan ve her milletin diline çeviren eseri, bu oldu.

Gençliği, sevmekle ve sevilmele geçti. Bunun sebeplerinden biri de, çok yakışıklı olması ve salon adamı olarak yetiştirilmiş bulunmasıydı. Soylu bir aileden geldiği için, çok kibar olarak yetiştirilmişti. Diğer taraftan billur gibi bir sesi vardı. Rahatlıkla ve tatlı konuşması ile büyük bir hatip oldu. Şâirlikle hatiplik gibi iki meziyet, ona ün, şan ve istikbal yolunu açmıştı.

Hele temiz kalbi, dürüstlüğü, zayıfları savunma tutkusu, geniş ve emsalsiz tasvir kabiliyeti, Lamartine'i şöhretinin son basamağına çıkardı.

1830 yılında Akademi âzâlığına seçildi. Fransız edebiyatında, ününü, romantik bir devir açmakla sağladı. Lirikizm kurucusu oldu. Eserlerinde genellikle aile, insanlık, sevgi ve ölüm temalarını işledi.

LAMARTINE'İN TÜRKİYE'YE İLK SEYAHATI

Lamartine, debdebeyi, gösterişi seven

Hayat Tarih Mecmuası, yıl:6/sayı:3, 7.Nis 1970

S. 10-17.

18 MAYIS 2001

D.1053

Hayat Tarih Mecmuası, yıl: 6 / sayı: 4, 1. Mayıs 1970
s. 60-66. D. 1053
18 MAYIS 2000

Büyük Fransız
Şairi ve
Büyük Türk
Dostu

LAMARTINE

Alphonse de Lamartine.

TÜRKİYE'DE ÖLMEK İSTEMİŞTİ

“İnsanlığa şeref veren böyle bir milletin
(Türkler'in) düşmanı olmak, insanlığa
düşman olmaktan farksızdır.” Lamartine

Yazan: Taha Toros

2

Türkler Veryüzünü En Şerefli İnsanlarıdır.

Lamartine

İŞLETMESİ için Lamartine'e verilen ve yekünü 38.500 dönüm tutan çiftliklerin içerisinde zeytinlikler, binalar, ahırlar, mer'alar, orman, dükkân, han, kahvehane, değirmen ve iki küçük çay da vardır.

Bu çiftlik, Fransızca eserlerde, peri masallarındaki malikâneler gibi anlatılmaktadır:

«Vaktiyle bir imparator vardı! Ülkesinin güzel bir yerinde bir büyük şâire, çiftlikleriyle, koyunlarıyla, binlerce meyve ağaçlarıyla, ırmaklarıyla, bir ormanı ile bir malikâne hediye etti! Şâiri, bu cennette, kaygusuz yaşamaya davet eden bu kudretli cömert sultan, Osmanlılar'ın padişahı, dünyada Allah'ın gölgesi olan Sultan Abdülmeccid idi!»

LAMARTINE'LE YAPILAN ANLAŞMA

Lamartine'in dileği üzerine, padişah tarafından uygun görüldüğü şekilde icar olunan arazinin icar şeklini gösteren, şartlarını belirten bir anlaşma, şâirin vekili olan Charles Rolland ile hükümet arasında imzalanmıştır. Bu mukavele hükümleri kısaltılmış olarak aşağıda belirtilmiştir:

Madde: 1 — 4 muhtelif çiftlik mecmuu tahminen 38.500 dönümlük arazi, Tire kazasında Reşid Paşa'nın mülkü olup, hükümetçe 25 yıl müddetle, yani 1850 senesi başından 1875 senesine kadar, Lamartine'e kiraya verilmiştir. Çiftliklerin içerisinde bulunan âletler ve demirbaşlardan gayrisi, bu müddetin hitamında — menkul eşya Lamartine'e ait olmak üzere — mal sahibine kalacaktır. Bina ile arazinin imarı, ıslahı için ne Lamartine'e, ne varesine tazminat namıyla bir şey verilmeyecektir. Çiftliğin hasılât bedeli için sahibine hazinece gereken para verileğinden, Lamartine bundan dolayı herhangi bir tediyede bulunmayacaktır.

Madde: 2 — Osmanlı hükümeti, Lamartine'i her türlü müşkülattan koruyacak, memleket kanunlarına uygun olan dileklerini kabul ederek kolaylık gösterecek ve onu adilâne bir şekilde ve şefkatle himaye ve siyanet edecektir.

Madde: 3 — Lamartine'in vefatı veya hut 25 senenin bitiminden evvel, araziyi başkasına verip gitmesi halinde, varisleri vesair adamları, aynı şekilde korunacaktır. Ancak, bakiye müddet için, çiftliğin hariçten birine terki halinde, mülkün

asıl sahibi, bakiye senelere isabet eden masrafları ödemek suretiyle, tercih edilecektir:

Madde: 4 — Mal sahiplerine, belediye nizamına göre ne gibi muamele yapılıyorsa, Lamartine hakkında da 25 yıl aynı muamele yapılacak ve kiracıdır diye, başka bir muamelede bulunulmayacaktır.

Madde: 5 — Lamartine, halen çiftlikte sakin 50 aileden ibaret olan ekincilerin — ötedenberi gelenek olarak mazhar oldukları — menfaat ve haklarına riayet edecektir.

Madde: 6 — Gerek vergi, gerek âşar mevzuatına, belediye kanunlarına, hülâsa çiftçilere uygulanması mecburî kaidelere Lamartine de aynen tâbi tutulacaktır.

Madde: 7 — İşbu mukavele padişahın izniyle Lamartine'in vekili Charles Rolland ile kararlaştırılıp imzalanmıştır.

Bu mukavele hükümlerine Fransa devleti, Fransa sefaretî bir günâ müdahalede bulunamayacaktır.

16 Muharrem 1266 (1850)

Fakat bu mukavele hükümleri havada kaldı. Çünkü bu çiftlikler Lamartine tarafından hiç bir zaman işletilemedi.

Esasen, çiftliklerin işletilmesi büyük sermayeyi gerektiriyordu. Lamartine Fransa'daki mallarını satışa çıkardıysa da bir türlü iyi müşteri bulamadı. Nihayet sermayesi eshama bölünmüş bir şirket kurup, gerekli sermayeyi toplamak istedi. Bunun için Paris'te geniş neşriyat yaptı. Hattâ Ege havalisinin eski gravürlerinden istifade ederek süslü hisse senetleri bastırdı.

Esasen çok borçlu olan Lamartine, yeni bir borç bulamamanın üzüntüsü içerisinde kıvranıp duruyordu. Hattâ borç aldığı iki kişiye, çiftliğinden 200'er dönüm arazi terkine bile başvurdu.

Osmanlı idarecileri bu mevzuda pek hassastılar. Bu çiftlik için, başlarına bir nevi kapitülasyon havası gelmesinden de endişeliydiler. Bu konuda uzun yazışmalar oldu. Şâire teklifler yapıldı. Mukabil teklifler ve şartlar Bâbiâli tarafından incelendi.

Lamartine, her defasında, sermaye tedarik etmekteki faaliyetinden, Fransa'daki mülkünün satışa çıkarıldığından ve bunları sağladuktan sonra yakında Türkiye'ye geleceğinden bahseden birçok mektup yazdı. Fakat, şâirin ihtiyarlığı, sermaye bulmaktaki aczi, devrin idarecileri

Dilve Tarix-Coğrafya Fakültesi Dergisi, c.17/1-2, 1959 s. 201-260.
1959 Dergi / Kitap
Kütüphane de Mecidiyeköy

D. 226

104 MART 1993

LAMARTINE ET LA TURQUIE ¹

IIIème PARTIE

CHAPITRE VII

LÂMİA KERMAN

De même que la terre, le peuple turc aussi, n'a laissé d'intéresser Lamartine qui, en maintes occasions en a parlé avec sympathie et compréhension. Il admire les vertus solides de ce peuple dont il ne cessera plus de louer la franchise, la noble simplicité, la bravoure, la droiture ainsi que la force qu'il attribue à l'idée de la fatalité qui régit les actes de celui-ci.

L'écrivain qui s'intéresse surtout à l'âme humaine, a étudié et observé avec attention, cela va sans dire, celle du peuple turc et ce qu'il a vu au fond de cette âme l'a poussé à aimer et à estimer ce peuple honnête, droit et probe qui gardait encore intactes ses vertus antiques.

Déjà lorsqu'il était à Yaffa et qu'il avait reçu la visite du Gouverneur dont il nous trace d'abord le portrait physique, Lamartine nous parle ainsi de la noblesse et de l'élévation qu'il a lues sur son visage: "Son regard était fier, doux et ouvert comme le regard de tous les Turcs en général. On sent que ces hommes n'ont rien à cacher; ils sont francs, parce qu'ils sont forts: ils sont forts parce qu'ils ne s'appuient jamais sur eux-mêmes et sur une vaine habileté, mais toujours sur l'idée de Dieu qui dirige tout, sur la Providence qu'ils appellent Fatalité. Placez un Turc entre dix Européens, vous le reconnaîtrez toujours à l'élévation du regard, à la gravité de la pensée imprimée sur ses traits par l'habitude, et à la noble simplicité de l'expression."²

Ailleurs, il dira encore que la civilisation orientale est au niveau de la civilisation européenne parce qu'elle est "plus vieille, et originellement plus pure et plus parfaite": "A un oeil sans préjugé, continue-t-il, il n'y a pas de comparaison entre la noblesse, la décence, la grâce sévère des moeurs arabes, turques indiennes, persanes, et les nôtres. On sent en nous des peuples jeunes, sortant à peine de civilisations dures, grossières, incomplètes: on sent en eux les enfants de bonne maison, les peuples héritiers de la sagesse et de la vertu antiques. Leur noblesse, qui n'est que la filiation des vertus primitives est écrite sur leurs fronts et empreinte dans toutes leurs coutumes; et puis il n'y a pas de peuple parmi eux. La civilisation morale, la seule dont je tiens compte, est partout de niveau. Le pasteur et l'émir

¹ Les deux premières parties de cette étude ont été publiées dans la Revue de La Faculté des Lettres d'Ankara Décembre 1957 Tome XV, No. 4.

² Cf. 1 p. 316, Tome I.

D. 277

LAMARTINE'E GÖRE İSTANBUL

Dr. M. KAYA BİLGEÇİL

Bu makalede, Fransız şâiri Lamartine'in Sultan ikinci Mahmut ve Sultan Abdülmecid devrelerine tesadüf eden iki seyahati esnasında, Osmanlı pâyitahtını meydana getiren muhtelif semt ve âbideler üzerindeki müşâhedeleriyle bunlardan aldığı intibâları inceliyeceğiz. Bu işi yaparken müellifin tâhassüs tarzını büyük bir sadâkatle tâkip edebilmek için, mekân, semtler, âbideler, eşyâ, zamanın muhtelif tecellileri hakkında kullandığı tâbir, ve ifâde tarzlarını mümkün mertebe muhâfazaya gayret edeceğiz.

Lamartine'in Şark Seyâhatleri:

Hemen belirtelim ki, bu seyâhatlerin ikisinde de, gâye doğrudan doğruya Hilâfet-merkezini ziyâret değildir. *Voyage en Orient* adlı iki ciltlik bir esere sebep olan birinci seyâhati, Yakın Şark topraklarında bıraktığı kızının sıhhati ile alâkalı idi. Mâmafih, Lübnân, Arz-ı mukaddes ve Suriye'yi dolaştıktan sonra, İstanbul'da karar kılan bu yolculuğun bir de hissî sebebi olmalıdır. Daha şâir yola çıkarken, kendisini "muhâcir kuşlara" benzeterek: "Fakat onlar gibi, beni de bir kuvvet fecre doğru çekiyor" demişti, ki, burada "fecir", "Şark" ma'nâsına delâlet etmektedir¹.

İki cilt tuttuğunu yukarıda da belirttiğimiz bu seyâhatnâmenin ancak küçük bir kısmı Türkiye ve bilhassa İstanbul'a tahsis edilmiştir. Esâsen, şâir de, Türk pâyitahtında 20 mayıs 1833 ile 23 haziran 1833 tarihleri arasında, takriben bir ay ikamet edebilmiştir. Bahis mevzuu sahifeler, müellifin İstanbul semtleri karşısındaki samimî hislerine makes olmak bakımından hususî bir ehemmiyet taşır.

Bu seyahatten derin hâtıralar saklıyan Lamartine, "kendisini Şark'a sayısız ve kuvvetli bağlarla merbut hissediyordu. İşler fena gidince, çadırını toplayıp göz kamaştırıcı ülkelere ve bedbahtlar için çok merhametli insanlara doğru yol almağı düşünüyordu." Filhakkı, 24 nisan 1849 da Tânzimât ricâlinden, Mustafa Reşid Paşa'ya bir

1 Lamartine, *Voyage en Orient*, I. Paris, Nouvelle edition, 1913, s. 12. ADIEU'den.

2 Robert Matlé S. M. *Lamartine Voyageur*, Paris, E. de Boccard, édit. 1936, Chapitre III.

M U T, VII

13 ARALIK 1994

*Kimildamıyorum,
Bakamıyorum ta gözlerine ölüleyin,
Kim getirir geceyi yanıma
Kim götürür.*

*Kuşları ötüken
Konar eski kuşların anısına yeşilcek,
Yitirilmiş bir uzaklığı çığırır,
Sessizliğin mor ağzında.*

*İri yıldızlar bir sevgi boşluğundan
El
Ayak
Yalnız kalmışları, yalnız kalacakları ısıtır.*

*Sallanır, görmüş geçirmiş ağaçları,
Düşlerle acularla birlikte
Çağların akıp gittiği kandan,
Toprağın uykusunu yaprak yaprak.*

*Kimildamıyorum,
Bakıyorum ta gözlerine anlamadan boş.
Kim söylüyor ama
Yaşamamın artık benim olmadığımı.*

*Sence esmer, sence güzel,
Sence sıcak,
Kim getirir geceyi yatağıma
Kim götürür?*

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

LAMARTİNE'E VERİLEN ÇİFTLİK

HİKMET DİZDAROĞLU

Genel kültürü olan herkes, Fransız şairi, romancısı ve devlet adamı Lamartine (1790 - 1869)'in edebî kimliğini, eserlerini bilir ama, Türkiye'ye iki kez geldiğini, sonunda da Türkiye'de yerleşmek istediğini bilen pek azdır sanırım.

Fransızca'dan Türkçeye ilk manzum çeviri, Şinasi'nin kalemle yapılmıştır. **Tercüme-i Manzume** adlı kitabında, Lamartine'den yapılmış 16 mısralık bir çeviri de görüyoruz. Bu, **Première Méditations Poétiques**'in dokuzuncu parçası olan **Souvenir**'in dört kıtasının çevirisidir. Kitabın ilk basılışı 1859 olduğuna göre, çeviri, herhalde, daha önceki yıllarda yapılmıştır. Şinasi'nin verdiği örnek tek kalmamıştır; daha sonraki yıllarda, romanlarından bir bölümü dilimize aktarılmıştır. **Graziella** (Yusuf Neyyir, 1878), **Geneleve** (Halil Edip, 1885), **Rafael** (İsmail Hakkı, 1893) Fransızcadan ve Lamartine'den yapılan ilk çeviriler arasındadır.

Lamartine, tek yönlü bir adam değildi; sanatçılığı bile bir alana sıkışıp kalmamıştı: Şairdi, romancıydı, hattâ tarihçiydi. O; şiirler, romanlar, gezi eserleri, bilimsel incelemeler ortaya koyarken, bir yandan da tarım işleriyle ilgileniyor, çiftlik işletiyor, bir toprak adamı olmanın zevkini duymağa çalışıyordu. Tarihçi Ahmet Refik (Altınay)'in yazımıza temel kaynak olan araştırmasında¹, Lamartine'in tarım işlerine duyduğu ilginin sebepleri şöyle belirtiliyor (sadeleştirilerek alınmıştır):

«Gençliğini atalarının büyük yurtluklarında geçiren Lamartine, kırlara, ovalara, hülâsa tabiatın bütün güzelliklerine karşı ruhen duyduğu zevki yalnız şiirlerinde parlak ve samimi tasvirlerle yaşatmaz, aynı zamanda toprağın verimliliğinden faydalanmayı arzu ederdi. Tarım, onun en çok zevk aldığı bir çalışma alanı idi. Fakat bu çalışmanın bütün kazancını, daha pek genç iken aldığı kumar için âdeta sermaye sayardı. Bu sebeple, Lamartine zevkini çıkarma ve borçlarını ödeme için bütün ümitlerini tarıma bağladı. Atalarından kalan çiftliklerde nereleri elverişli gördiyse, orayı bağ haline getirmeye çalıştı. Hattâ Saint - Point'da okadar üzüm yetişmediği halde, en güzel çayırı ortadan kaldırarak bağ haline getirdi. Fakat ne çare ki, bütün ümitleri ve bütün emekleri hesabının büsbütün dışında çıktı. Bununla beraber çiftlikten hiçbir zaman ümidini kesmedi. Toprağından fazla ürün yetişmediği zaman, komşusundan borca satın alarak fazla bir kârla satmak çarelerine başvurdu. Fakat bunda da ziyan etti. O derecede ki, borçları korkunç bir toplama ulaştı. Nihayet, bütün şiirlerinde tasvir ettiği Millî'yi de elden çıkardı. Bütün bu fedakârlıklar Lamartine'i borçlarından kurtaramadı» Bundan duyduğu umutsuzlukla, «Toprak ölümüne sebep oldu. Artık beni gömse iyi olur!» diye haykıracaktı.

Gerçi Lamartine «öz şiir» (poésie pure) taraflısı bir şairdir (**Daniel Mornet, Fransız Edebiyatı Tarihi, Türkçe çevirisi, s. 192**). Şiirlerinde tabiat görüntüleri coşkunlukla çizilmiştir. Bunlardaki «akıcı ve derin musiki» yi görmezlikten gele-

¹ Ahmet Refik (Altınay), *Lamartine - Türkiye'ye Muhaceret Kararı, İzmir'deki Çiftliği, İstanbul, 1925, Orhanlıye Matbaası, 56 sayfa. Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, adet: 7.*

réverie orientale et d'érudition, de texte et de musique : ses livrets pour le ballet *Hagoromo* de Georges Migot, créé à l'Opéra de Monte-Carlo en 1922, et l'opéra-ballet *Padmavati* d'Albert Roussel*, créé à l'Opéra de Paris en juin 1923.

François Picard

La Musique retrouvée : 1902-1927 (1928 ; rééd. Desclée de Brouwer, 1974). *Miroir de la Chine : présages, images, mirages* (Paris, 1933).

LAMARTINE Alphonse de (Mâcon, 1797 – Paris, 1869)

Écrivain et homme politique, Lamartine reste une figure-phare du mouvement romantique français qu'il a largement contribué à faire passer dans les mœurs.

Né dans une famille d'aristocrates catholiques installée dans le Mâconnais qui sera son terroir d'élection, Lamartine s'impose rapidement comme poète. L'immense succès de ses *Méditations poétiques* (1820) ouvre bientôt les portes de l'Académie française (1829) à la poésie romantique. Parallèlement, il se donne une dimension d'homme politique, qui ne fait que prendre de l'ampleur au cours de la Restauration et de la monarchie de Juillet. Après s'être engagé dans une carrière diplomatique, effectuée essentiellement en Italie, il cherche à se faire un destin national, comme monarchiste libéral aux larges vues historiques et géopolitiques. L'apogée en est la révolution de 1848 où, s'accommodant de la République, il gagne pour quelques mois le rôle de quasi-chef du gouvernement provisoire.

Le voyage en Orient qu'il réalise entre juillet 1832 et octobre 1833 s'inscrit dans ce moment ascendant de son parcours. Parti pour emmener sa fille malade vers des climats plus cléments, mais aussi pour faire retraite, suite à des revers électoraux, il s'embarque en grand équipage pour s'installer à Beyrouth. De là, il part en excursion dans la montagne libanaise, rencontrer quelques grands personnages du lieu : l'émir Bashir dans son palais de Beit ed-Dine et, surtout, l'excentrique Lady Stanhope, la nièce de Pitt, encore dans sa gloire, qui s'est installée dans un couvent perché, Joun, où elle

reçoit les voyageurs les plus notables. De là aussi, il part en expéditions vers la Terre sainte – la peste faisant rage, il ne peut séjourner que brièvement à Jérusalem –, puis vers Baalbek et Damas ; mais il ne fera pas les grands périple au désert (ou en Égypte) qu'il envisageait. Faute d'aventures héroïques, son séjour est marqué par des crises personnelles – sa fille meurt de phthisie – et spirituelles – sa foi catholique en est ébranlée –, mais il apprend là son élection à la députation.

Publié rapidement après son retour, le texte de son *Voyage* reprend pour l'essentiel les pages écrites au fil de la route, qu'il n'avait pas d'abord l'intention de publier telles quelles : la vente du livre va lui permettre de rentrer dans les frais d'un voyage trop dispendieux. C'est l'occasion aussi pour lui de se mesurer à son grand prédécesseur en romantisme, Chateaubriand*, qui est, avec Volney*, une des rares sources qu'il ait consultées pour se documenter sur la région. Il n'en renouvelle pas moins fondamentalement le genre en imposant la forme du voyage à la première personne, mettant en avant la subjectivité et l'émotion suscitée – le titre original du livre est *Souvenirs, impressions, pensées et paysages pendant un voyage en Orient*. Il ajoute de multiples digressions et des méditations diverses au récit de ses pérégrinations. Cette manière va devenir la forme majeure du genre qui trouvera son accomplissement littéraire avec le *Voyage en Orient* de Nerval*. L'ouvrage a un succès considérable, connaissant, du vivant de l'auteur, dix-sept éditions et de nombreuses traductions.

À défaut d'aventures inouïes, ou de parcours inédits, Lamartine a augmenté son récit de documents annexes, dont quelques textes arabes qu'il fait traduire par Joseph Mazoillier*, drogman au consulat de France à Beyrouth, affecté à son service. Il s'agit d'une part de fragments de la geste de Antar, classique de la poésie antéislamique qu'il contribue de la sorte à faire connaître. Il s'agit également d'un curieux « récit de Fathallah Sayigh », un chrétien d'Alep, qui relate le séjour d'un Monsieur de Lacaris parmi les tribus bédouines de la région et en Arabie centrale. Celui-ci aurait été investi par Napoléon* d'une